

Maria Załęska

Retoryka i wiedza - wielogłos : retoryka i nauka

Res Rhetorica nr 1, 79-80

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MARIA ZAŁĘSKA

UNIwersYTET WARSZAWSKI

MARIA.M.ZALESKA@GMAIL.COM

Retoryka i wiedza – wielogłos Retoryka i nauka

Samo pojęcie *społeczeństwa wiedzy* to sugestywna wizja, stworzona dzięki umiejętnemu zastosowaniu retoryki. Wyrażenie to podkreśla to, co uważane jest za podstawową (lub jedną z najważniejszych) zasadę organizacji współczesnego społeczeństwa: zdobywanie i rozpowszechnianie wiedzy, kształtowanie postępu dzięki wiedzy i kreatywności. W społeczeństwie, opisywanym przez pryzmat wiedzy, retoryka jest stosowana w kilku powiązanych ze sobą obszarach.

Po pierwsze, to retoryka stosowana w najbardziej ustrukturyzowanej formie wiedzy, jaką jest nauka. Dla wielu retoryka i nauka to nieredukowalna opozycja, gdyż tam, gdzie występuje naukowa *demonstratio*, nie ma miejsca na retoryczną perswazję. We współczesnych badaniach jednak podkreśla się, że nie można *nie stosować* retoryki: zawsze przekonujemy do swoich poglądów i staramy się udowodnić swoje racje. Istnieje zatem specyficzna retoryka nauki, bo nawet do dowodu trzeba przekonywać: funkcjonuje on bowiem jako dowód tylko w ramach specyficznej teorii.

Po drugie, upowszechnianie wiedzy specjalistycznej wśród niespecjalistów z danej dziedziny wymaga różnych form popularyzacji naukowej. Dostosowanie do audytorium oznacza, że zmieniają się retoryczne sposoby komunikowania wiedzy. Artykuły popularyzatorskie, występy naukowców w Fame Lab, formy interakcji proponowane w różnych instytucjach powołanych do rozpowszechniania wiedzy (jak np. Centrum Nauki Kopernik, Uniwersytet Otwarty, muzea) to także specyficzne wybory na poziomie retorycznej inwencji, dyspozycji, elokucji i akcji.

Po trzecie, retoryka jest wykorzystywana w kampaniach promocyjnych, mających zachęcić młodzież do zainteresowania się nauką jako źródłem wiedzy i jako możliwą ścieżką rozwoju zawodowego. Z punktu widzenia retorycznego, ciekawa jest konfrontacja strategii argumentacyjnych stosowanych wobec młodzieży i wobec seniorów, których zachęca się do zapoznawania się ze współczesnymi osiągnięciami nauki.

Po czwarte, pasjonującym dla retoryka obszarem badań są oddolne sposoby tworzenia wiedzy: fora internetowe dla pasjonatów jakiegoś zagadnienia, blogi

amatorów, dzielących się z innymi swoimi umiejętnościami, publikowanie porad przez osoby w podobnej sytuacji, opowiadające o własnych doświadczeniach.

Retoryka w kontekstach komunikowania nauki łączy się z zagadnieniami omówionymi wyżej. Oddolne formy obiegu wiedzy, np. poprzez media społecznościowe, wpływają na nowe formy samoorganizacji obywateli. Umiejętne rozpowszechnianie wiedzy np. o prawach obywatelskich może pozytywnie kształtować sposoby uczestnictwa obywateli w życiu państwa.

W dziedzinie polityki interesujące są strategie perswazji stosowane przez ekspertów w celu przekonania polityków do przyjęcia jakiegoś sposobu rozwiązania problemu. Także działania lobbystów, obeznanych z interesami różnych środowisk, to oczywisty przykład stosowania precyzyjnie dobranych środków perswazji, mających na celu wpłynięcie na kierunek polityki.

Specyficzne formy retoryki stosowane są także w mediach, gdy dziennikarze, ujawniając sekretną wiedzę o działaniach polityków, wpływają na aktualną agendę tematów, a poprzez mechanizmy skandalizacji mogą uwarunkować kierunek wydarzeń politycznych.

Wybory retoryczne, leżące u podłoża różnych strategii wizualizacji wiedzy, różnią się w zależności od celu komunikacji i konkretnego audytorium. Wizualizacja wiedzy w postaci diagramów czy wykresów w tekstach naukowych zakłada inne strategie dowodzenia niż nieformalne sposoby wizualizacji wiedzy (np. fotografie czy ilustracje w czasopismach naukowych). Interesująca jest również obserwacja ukrytych strategii perswazji, wybieranych w celu ukształtowania wizji różnych profesji (lekarzy, prawników, nauczycieli itd.) w filmach i reklamach.

Podsumowanie

Współczesne badania nad retoryką i społeczeństwem obejmują różnorodne zagadnienia. Stały się one przedmiotem dyskusji toczonych od kilku lat w gronie badaczy spotykających się na konferencjach *Rhetoric and Society*, które piąta edycja organizowana przez Polskie Towarzystwo Retoryczne, odbywać się będzie w Warszawie w czerwcu 2015 roku. Sprawozdanie z konferencji zamieścimy na łamach *Res Rhetorica*.